

CZU: 37.091.279.7:378.011.3-051

[https://doi.org/10.59295/sum5\(165\)2023_06](https://doi.org/10.59295/sum5(165)2023_06)

PARTICULARITĂȚI ALE COMPETENȚEI DE EVALUARE FORMATIVĂ LA CADRELE DIDACTICE UNIVERSITARE

*Valeria BOTEZATU**Universitatea de Stat din Moldova*

Evaluarea formativă reprezintă o problemă actuală în proiectarea didactică în învățământul universitar. Evaluarea depășește, astfel, statutul de etapă finală a activităților de predare – învățare, pe care îl deținea în didactica tradițională, importantă fiind evaluarea formativă, pe tot parcursul procesului didactic, care valorizează și susține învățarea prin reglarea imediată și interactivă.

Fiind o evaluare centrată pe proces, evaluarea formativă are un caracter dinamic și flexibil, asigurând reglarea „din mers” a activității educaționale. În acest sens, evaluarea formativă permite profesorului să regleze interactiv, în mod continuu și sistematic învățarea și predarea.

Articolul de față evidențiază importanța competenței de evaluare formativă în învățământul universitar, prin prisma componentelor sale: măsurarea, feedback-ul și aprecierea. În acest context, sunt reflectate rezultatele experimentului psihopedagogic de constatare cu referire la competența de evaluare formativă a cadrelor didactice universitare.

Cuvinte-cheie: *evaluare, evaluare formativă, competență, măsurare, feedback, apreciere, cadre didactice universitare.*

PARTICULARITIES OF FORMATIVE ASSESSMENT COMPETENCE OF UNIVERSITY TEACHERS

Formative assessment represents a current problem of didactic design in university education. The assessment thus exceeds the status of the final stage of the teaching-learning activities, which it held in traditional didactics, the important being the formative assessment, throughout the didactic process, which values and supports learning through immediate and interactive regulation.

Being a process-centered assessment, the formative assessment has a dynamic and flexible character. In this sense, the formative assessment allows the teacher to regulate learning and teaching interactively, continuously and systematically.

This article highlights the importance of formative assessment competence in university education, through the lens of its components: measurement, feedback and appreciation. In this context, the results of the psycho-pedagogical pre-experiment with reference to the formative assessment competence of university teaching staff are reflected.

Keywords: *assessment, formative assessment, competence, measurement, feedback, appreciation, university teaching staff.*

Introducere

Evaluarea formativă devine un deziderat în învățământul universitar, reieșind din funcțiile sale de îmbunătățire și remediere a procesului de predare-învățare, de remediere a procesului didactic pentru atenuarea dificultăților întâmpinate de către studenți.

În contextul învățământului axat pe formarea de competențe, evaluarea formativă este o premisă fundamentală a educației de calitate. Or, tocmai optimizarea procesului didactic și direcționarea pe calitate învățării și educația relevantă și de calitate pe tot parcursul vieții reprezintă nucleul priorităților educaționale. Conform principiului de învățare pe tot parcursul vieții, evaluarea formativă este procesul continuu de oportunități flexibile de învățare, corelând învățarea și cunoștințele, abilitățile dobândite cu dezvoltarea lor în contexte actuale și autentice. În același timp, *Codul Educației* [4] notează că scopul evaluării este orientarea și optimizarea învățării, scop realizabil prin valorizarea evaluării formative și transformarea acesteia într-o dominantă a evaluării studenților. Evaluarea formativă a studenților este indicată în *Regulamentul de organizare a studiilor în învățământul superior în baza Sistemului Național*

de *Credite de Studiu* [6], fiind menționat că activitatea de învățare a studentului este verificată și apreciată prin evaluări curente. Aceeași idee este specificată și în *Cadrul de referință al curriculum-ului universitar* [3], fiind prescris că evaluarea formativă eficientizează activitatea educațională datorită feedback-ului rapid și sistematic realizat între actanții educaționali.

Axarea procesului de predare – învățare – evaluare pe cel ce învață, pe formarea de competențe, solicită modificări la nivelul competențelor profesionale ale cadrelor didactice universitare, crescând în mod imperios necesitatea formării competenței de evaluare formativă.

Conceptul de evaluare formativă în învățământul universitar

Cercetătorii opinează că „la ora actuală evaluarea trebuie concepută nu doar ca un control al cunoștințelor sau ca mijloc de măsurare a performanței, ci ca o strategie globală a formării, or, evaluarea este o condiție de asigurare a eficacității procesului educațional, prin faptul că orientează și corectează predarea și învățarea” [5, p.13]. Astfel, evaluarea formativă este procesul realizat concomitent cu predarea și învățarea care furnizează feedback despre performanța studenților în scopul îmbunătățirii învățării.

G. Scallon definește evaluarea formativă ca fiind „un proces de evaluare continuă, care urmărește să asigure progresul persoanelor angajate într-un proces de învățare sau de formare în două moduri posibile: fie prin modificări în situație sau context pedagogic, fie oferind fiecărui individ asistența necesară pentru progres – în fiecare caz, pentru a face îmbunătățiri sau măsuri corective adecvate, dacă este necesar” [7, p. 34].

Evaluarea formativă realizează funcția de reglare a procesului didactic. Astfel, pot fi identificate două tipuri de reglementare a învățării studenților:

1) *evaluarea formativă retroactivă*, care se desfășoară după o activitate de învățare.

În cadrul evaluării cu reglare retroactivă se oferă sarcini, care reies din obiectivele de **învățare și evaluare**, rezultatul învățării fiind comparat cu criteriile stabilite. Pentru Scallon, reglementarea retroactivă este „ordinea învățăturii corective” [7, p. 26].

2) *evaluarea formativă interactivă*, care se desfășoară în timpul activităților de predare-învățare.

Demersul evaluativ este interactiv, întrucât profesorul și studentul au rol activ și pot face ajustări pe parcursul traseului de învățare.

Din perspectivă docimologică, L. Allal și L. Lopez definesc evaluarea formativă ca un proces care se realizează în urma unei secvențe de predare-învățare, scopul evaluării fiind acela de a aprecia, prin utilizarea „instrumentelor de colectare a informațiilor”, gradul de realizare a obiectivelor de învățare la momente predeterminate în procesul didactic [1, p. 26]. Profesorul apreciază dacă studenții au atins sau nu nivelul dorit în acest stadiu al instruirii și dacă au nevoie de noi sarcini, instrucțiuni de corectare, ameliorare a rezultatelor.

Componentele competenței de evaluare formativă a cadrelor didactice universitare

Conform *Modelului psihopedagogic de dezvoltare a competenței de evaluare formativă la cadrele didactice universitare*, [2, p. 34] competența de evaluare formativă este constituită din următoarele componente interconexe la nivelul cunoștințelor, capacităților, valorilor și atitudinilor: **măsurare, feedback și apreciere**.

Măsurarea este componenta competenței de evaluare formativă care presupune din partea cadrului didactic:

- cunoașterea metodelor și instrumentelor de măsurare a învățării și a modului de aplicare a acestora; identificarea conținuturilor specifice activității de evaluare;

- aplicarea metodelor, tehnicilor, instrumentelor de măsurare a învățării studenților; selectarea instrumentelor de măsurare conform obiectivelor de evaluare;

- manifestarea obiectivității în aplicarea metodelor și instrumentelor de măsurare și exprimarea consecvenței în cadrul evaluării formative.

Feedback-ul este o componentă-cheie a competenței de evaluare formativă care presupune din partea cadrului didactic:

- cunoașterea structurii feedback-ului; interpretarea datelor despre progresul și dificultățile de învățare ale studenților; distingerea tipurilor de feedback în comunicarea cu studenții;

- furnizarea feedback-ului optim, în timp potrivit; oferirea soluțiilor de rezolvare a problemelor survenite în procesul de învățare și de îmbunătățire a învățării; proiectarea situațiilor de evaluare reciprocă/și autoevaluare;

- manifestarea atitudinii critice și acceptarea opiniilor diferite ale studenților; asigurarea dezvoltării unor relații de colaborare deschise și oneste cu studenții și între studenți; manifestarea corectitudinii și obiectivității.

Aprecierea este o componentă a competenței de evaluare formativă care presupune din partea cadrului didactic:

- sesizarea potențialului studenților; conștientizarea potențialului propriu și a aspectelor pozitive ale studenților; conștientizarea modalităților de dezvoltare a potențialului studenților;

- observarea și comunicarea despre ceea ce este bine și constructiv în procesul de evaluare; identificarea dificultăților în învățare și a punctelor forte ce necesită valorificate; oferirea suportului studenților în elaborarea strategiilor individuale de învățare;

- manifestarea flexibilității și adaptarea la situațiile noi în procesul didactic; valorificarea aspectelor pozitive ale studenților; manifestarea atitudinii optimiste și pozitive în abordarea dificultăților în procesul de instruire; aprecierea critică, constructivă a rezultatelor învățării.

Constatarea nivelului inițial de dezvoltare a competenței de evaluare formativă la cadrele didactice universitare

Etapă de constatare a experimentului psihopedagogic a presupus evaluarea nivelului inițial al competenței de evaluare formativă la cadrele didactice universitare. Eșantionul cercetării a fost reprezentat de 75 cadre didactice de la Universitatea de Stat din Moldova.

Din perspectiva experienței didactice pe care o au cadrele didactice, 73% sunt cadre didactice cu experiență vastă în domeniu, mai mare de 10 ani, alte 16% din cadre didactice au vechime medie în muncă, de la 5 la 10 ani, și 11% reprezintă cadre didactice cu o experiență de muncă între 0 și 5 ani.

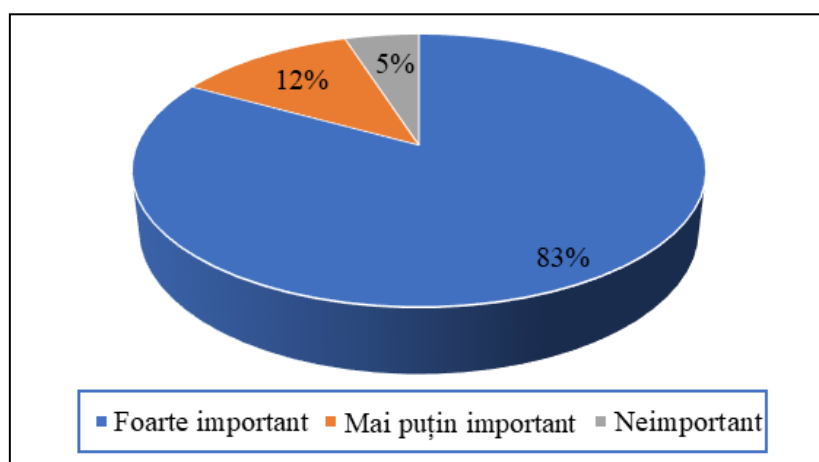
În vederea constatării nivelului inițial de dezvoltare a competenței de evaluare formativă a fost aplicat *Chestionarul de evaluare a competenței de evaluare formativă la cadrele didactice universitare*, care a fost elaborat și validat cu ajutorul programului de statistică SPSS (Statistical Package for the Social Sciences).

Conform rezultatelor obținute majoritatea cadrelor didactice, 56 % dețin competență de evaluare formativă la nivel mediu; 33% din respondenți au nivel scăzut al competenței de evaluare formativă, iar 11 % au un nivel înalt al competenței de evaluare formativă (Figura 1).

Fig. 1. Nivelul competenței de evaluare formativă la cadrele didactice universitare la etapa de constatare.

În baza rezultatelor obținute se constată că 83% din respondenți consideră că evaluarea formativă este foarte importantă în procesul educațional, 12% evidențiază faptul că evaluarea formativă este mai puțin importantă și 5% din respondenți consideră că evaluarea formativă nu este importantă. Prin urmare, majoritatea cadrelor didactice (83%) susțin importanța evaluării formative în procesul educațional (Figura 2).

Fig. 2. Opinia cadrelor didactice vis-a-vis de importanța evaluării formative în procesul educațional.

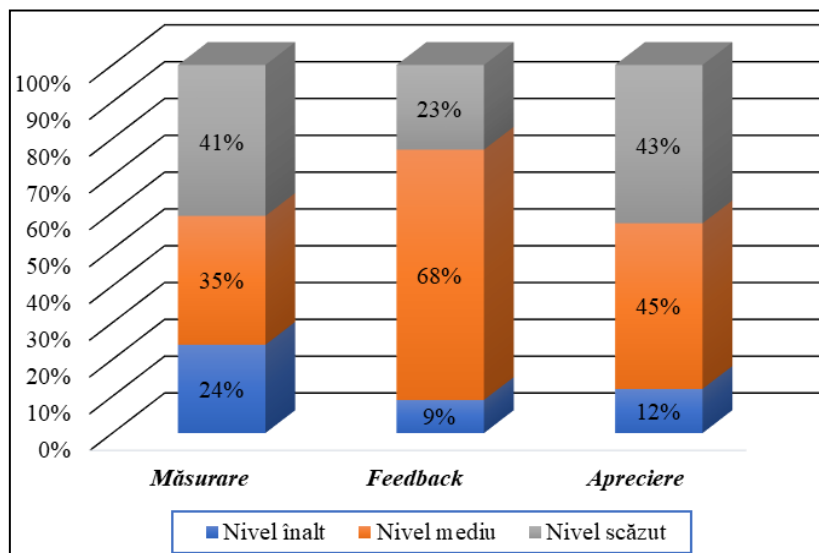
Cele mai concludente argumente care susțin poziția cadrelor didactice vis-a-vis de importanța evaluării formative pot fi sintetizate în următoarele categorii: evaluarea formativă realizează diagnoza rezultatelor învățării, identifică lacunele în învățare și progresul studenților – 16%; evaluarea formativă oferă feedback despre nivelul cunoștințelor și a competențelor formate/dezvoltate – 13%; evaluarea formativă contribuie la formarea competențelor studenților și la consolidarea conținutului – 17%; evaluarea formativă oferă informații profesorilor despre calitatea predării și despre posibilitatea ajustării metodelor/modalităților de predare – 11%; evaluarea formativă identifică necesitățile procesului și sistemului educațional – 7%; evaluarea formativă reglează procesul didactic – 9%; evaluarea formativă dezvoltă abilități de autoevaluare – 8%.

Chestionarul evaluează nivelul competenței de evaluare formativă din perspectiva componentelor sale: măsurare, feedback și apreciere. Astfel, am obținut următoarele rezultate:

- la componenta *Măsurare*, 24% din respondenți au nivel înalt; 35% - nivel mediu și 41% - nivel scăzut. Astfel, majoritatea cadrelor didactice (41%) prezintă nivel scăzut al competenței de evaluare formativă la această componentă.

- la componenta *Feedback*, 9% din respondenți au nivel înalt; 68% - nivel mediu și 23% - nivel scăzut. Astfel, majoritatea cadrelor didactice (68%) prezintă nivel mediu la această componentă a competenței de evaluare formativă.

- la componenta *Aprecieri*, 12% din respondenți au nivel înalt; 45% - nivel mediu și 43% - nivel scăzut. Prin urmare, majoritatea cadrelor didactice (45%) prezintă nivel mediu la această componentă a competenței de evaluare formativă (Figura 3).

Fig. 3. Nivelul componentelor competenței de evaluare formativă la cadrele didactice universitare.

Concluzia acestor rezultate rezidă în faptul că scorurile înregistrate la cele două componente ale competenței de evaluare formativă, Feedback și Apreciere, indică asupra faptului că respondenții atestă în număr majoritar nivel mediu, și doar pentru componenta Măsurare, se atestă un nivel scăzut.

Referitor la componenta **Măsurare**, au fost obținute următoarele rezultate:

a) referitor la esența măsurării:

- 60% din respondenți au menționat corect că măsurarea este o etapă a evaluării formative prin care se consemnează caracteristici observabile, exprimate în termeni cantitativi;

b) referitor la instrumentele utilizate în cadrul evaluării formative:

- respondenții au selectat atât variante corecte, cât și variante incorecte referitoare la instrumentele de măsurare a achizițiilor studenților; prin urmare doar 33% din cadre didactice utilizează grile de evaluare; 8% - scoruri, scoruri procentuale; 20% - indicatori de evaluare.

c) referitor la modalitățile de măsurare a achizițiilor studenților:

- respondenții au notat diverse modalități de măsurare utilizate în procesul de evaluare formativă: aplicarea criteriilor de evaluare și a descriptorilor – 16%; utilizarea scalei de evaluare – 5%; aplicarea fișelor de evaluare – 28%; realizarea proiectelor și prezentărilor individuale sau de grup – 9%; realizarea probelor practice și de laborator – 7%; utilizarea metodelor didactice interactive (studiu de caz, interviul, problematizarea etc.) – 9%; discuția și aplicarea probelor orale – 15%.

Concluzionăm, majoritatea cadrelor didactice (60%) cunosc esența măsurării în cadrul evaluării formative. Conform rezultatelor, cadrele didactice utilizează în procesul evaluării în măsură mai mare următoarele instrumente de măsurare a achizițiilor studenților: grile de evaluare, mai puțin sunt aplicate indicatori de evaluare și scoruri procentuale. Măsurarea achizițiilor studenților se realizează prin diferite modalități, cel mai des menționate de către respondenți fiind utilizarea criteriilor de evaluare și a descriptorilor.

Referitor la componenta **Feedback**, atestăm următoarele rezultate:

a) referitor la esența feedback-ului în cadrul evaluării formative:

- 76% din respondenți menționează că feedback-ul este funcțional în cadrul evaluării formative; 17% din respondenți consideră că oferirea feedback-ului este mai puțin funcțional și 7% consideră că nu este funcțional;

- argumentele oferite cu privire la funcționalitatea feedback-ului pot fi sintetizate astfel: 4 % din respondenți argumentează că feedback-ul asigură ajustarea și remedierea procesului didactic; 5% din respondenți consideră că feedback-ul identifică progresul studentului; 4% - feedback-ul ajută la consolidarea conținutului; 13% - feedback-ul identifică lacunele și dificultățile în învățare; 12% - feedback-ul este o modalitate de îmbunătățire a predării;

b) referitor la tipurile de feedback

- majoritatea cadrelor didactice (93%) utilizează în procesul de evaluare formativă una sau două componente ale feedback-ului: Feed-Up, Feed-Back, Feed-Forward; din componentele de feedback cea mai des utilizată este componenta de Feed-Back, menționată de 60% din respondenți; doar 7% din respondenți au menționat că oferă în procesul de evaluare formativă cele 3 componente ale feedback-ului ca sistem;

- majoritatea cadrelor didactice (67%) nu au oferit exemple ale tipurilor de feedback care să ateste utilizarea lor în procesul de evaluare; doar 13% din respondenți au oferit exemple corecte de tipuri de feedback.

Conchidem, majoritatea cadrelor didactice (76%) consideră că feedback-ul este funcțional în procesul de evaluare formativă. Acest fapt este susținut de către majoritatea cadrelor didactice prin argumentul că feedback-ul remediază procesul de predare – învățare și identifică lacunele și dificultățile de învățare ale studenților. Dintre tipurile de feedback, majoritatea respondenților (60%) utilizează Feed-Back-ul. Totodată, menționăm faptul că esența termenilor Feed-Up și Feed-Forward și utilizarea lor în comunicarea în contextul evaluării formative este mai puțin cunoscută de către cadrele didactice.

Referitor la componenta **Apreciere**, s-au înregistrat următoarele rezultate:

a) referitor la esența aprecierii în cadrul evaluării formative:

- 59% din respondenți au menționat corect că aprecierea este o etapă a evaluării formative prin care se consemnează aspecte calitative ale potențialului studenților;

- 83% din respondenți oferă feedback pozitiv obiectiv în procesul de apreciere a achizițiilor în cadrul

evaluării formative; 25% - oferă feedback pozitiv subiectiv; 30% - oferă feedback negativ obiectiv; 8% - oferă feedback negativ subiectiv;

- respondenții au notat diverse modalități de implicare a studenților în procesul de apreciere a achizițiilor în cadrul evaluării formative: autoevaluarea – 28%; evaluarea reciprocă – 13%; mese rotunde și conferințe – 5%; rapoarte – 4%; chestionare – 4%.

Concluzionăm că majoritatea cadrelor didactice (59%) cunosc esența aprecierii ca fiind o etapă prin care se consemnează aspect calitative ale potențialului studenților în procesul de evaluare formativă. Aprecieră rezultatelor implică oferirea feedback-ului din partea profesorului, astfel, respondenții au menționat că oferă atât feedback obiectiv, cât și feedback subiectiv. Majoritatea cadrelor didactice (83%) oferă feedback obiectiv pozitiv, fiind cel mai eficient tip de feedback prin prisma efectelor sale în cadrul evaluării formative. Cele mai frecvente răspunsuri (28%) cu privire la modalitățile de implicare a studenților în procesul de apreciere a achizițiilor indică la utilizarea autoevaluării.

În sinteză argumentăm necesitatea dezvoltării competenței de evaluare formativă a cadrelor didactice, pe dimensiunile *măsurare, feedback și apreciere*. În baza datelor interpretate și analizate conform chestionarului aplicat, se propune realizarea experimentului psihopedagogic de formare, în cadrul căruia va fi implementat un program formativ cu scopul dezvoltării competenței de evaluare formativă la cadrele didactice universitare.

Concluzii

În contextul prezentat, competența de evaluare formativă presupune un pachet transferabil de cunoștințe, capacități și atitudini specifice cadrului didactic universitar necesare pentru realizarea eficientă a evaluării formative. Conform rezultatelor obținute în cadrul experimentului de constatare, majoritatea cadrelor didactice dețin competență de evaluare formativă la nivel mediu.

Componentele competenței de evaluare formativă se referă la măsurare, feedback și apreciere, componente care necesită dezvoltare, fapt constatat în baza rezultatelor obținute prin aplicarea chestionarului. Cercetările efectuate în studiul problemei formării și dezvoltării competenței de evaluare formativă evidențiază unele aspecte ce țin de factorii care pot influența demersul formării și dezvoltării competenței de evaluare formativă: factori personali ai cadrelor didactice – autoeficacitatea, dezvoltarea profesională, atitudini instrumentale; factori contextuali – mediul academic, caracteristicile studenților, condițiile de muncă, normele culturale.

Referințe:

1. ALLAL, L., LOPEZ, L. M. Formative assessment of learning: A review of publications in French. Office of Economic Co-operation and Development. In: *Formative assessment: Improving learning in secondary classrooms*. Paris: OECD Publishing, 2005, p. 241-264.
2. BOTEZATU, V., BÎRNAZ, N. Abordări metodologice de dezvoltare a competenței de evaluare formativă la cadrele didactice universitare. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. 2022, nr. 9(159), p. 26-35. ISSN 1857-2103.
3. *Cadrul de referință al curriculum-ului universitar* (coord. Vladimir Guțu). Chișinău: CEP USM, 2015, 128 p.
4. *Codul Educației al Republicii Moldova* (Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 319-324, art. 634 din 24.10.2014).
5. CUCOȘ, C. *Teoria și metodologia evaluării*. Iași: Polirom, 2008, 272 p.
6. *Regulamentul de organizare a studiilor în învățământul superior în baza Sistemului Național de Credite de Studiu* (aprobat prin ordinul nr. 1046 din 29.10.2015).
7. SCALLON, G. *L'évaluation formative*. Montréal: Renouveau pédagogique, 2000, 449 p.

Date despre autor:

Valeria BOTEZATU, doctorandă, Școala doctorală Științe Sociale și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: valeriaspinu19@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9034-8825

Prezentat la 10.03.2023